

Píše Matouš Turek

(E*forum, 29. 09. 2021)

Sborník *Prag in der Zeit der Luxemburger Dynastie. Literatur, Religion und Herrschaftskulturen zwischen Bereicherung und Behauptung* sdružuje vybrané příspěvky ze stejnojmenného mezinárodního kolokvia konaného 9.-10.6. 2016 na Lucemburské univerzitě. O něm už podal v *Echu 3.5. 2017* zevrubnou zprávu jeden z účastníků Jan K. Hon. Spolu s ním nejprve konstatuji, že název tak úplně neodpovídá obsahu. O lucemburské Praze se ze sborníku nedozvíme takřka nic, mezinárodně proslulé hlavní město v titulu je spíše vějičkou na čtenáře. Nelze ovšem hovořit ani o dynastické perspektivě v užším slova smyslu, jediným opakovaně zmiňovaným Lucemburkem je Karel IV. Strážlivě řečeno se osm z deseti studií, jež pod tak ambiciózní titulem vydali editoři **Amelie Bendheim** a **Heinz Sieburg**, zabývá mediivistickými tématy spojenými s pozdně středověkými Čechami lucemburského období. Šest autorů se věnuje pozdně středověkým textům bohemikální proveniencí či tradice, doplňuje je jeden exkurs historický a jeden jazykovědný. Dvě stati pak zpracovávají ozvuky lucemburské doby ve vědě a literatuře 19. a 20. století. Hned zkraje je třeba říci, že sborník v sobě nese problémy mnohem palčivější, než je titulem vyvolané a obsahem nenaplněné očekávání.

Začnu nicméně dvěma mimořádně kvalitními příspěvky, jež svazek uzavírají. Václav Bok jako obvykle přesně vymezuje a řeší konkrétní problém. Předkládá komentovanou edici dolnorýnské svatováclavské legendy *Der selige Wentzelao* dochované v šesti opisech z druhé poloviny 15. století. Zpřístupnění tohoto dosud nevydaného pramene otevírá cestu dalším badatelům, a to tím spíše, protože Bokův komentář k edici podává odpověď na všechny základní otázky, které text vyvolává. Bok nejenže podává jazykový rozbor a pečlivě identifikuje jak textové návaznosti na známé latinské a německé verze, tak momenty tvůrčí originality, ale též sleduje historické kořeny vzniku této větve svatováclavské hagiografie až do doby Karla IV.

Mezi příspěvky literárně interpretačními vyniká úvaha již zmíněného Jana K. Hona nad zásadním významem figury *imitatio* ve dvou staročeských veršovaných mučednických legendách. *Legendu o 10000 rytířů* srovnává s německými a nizozemskými paralelami a nachází vysvětlení pro zmnožené odkazy na evangelium; v případě *Legendy o svaté Kateřině* pak dokazuje, že často citovaný odkaz na Gottfriedova *Tristana* není jen náhodnou zmínkou, jelikož efektní scéna umučení je zřejmě budována s dobrou znalostí poetiky štrasburského autora. Díky promyšlenému využití konceptů, jež v souvislosti s vernakulární hagiografií vznikají v současné německé literární medievistice, se tak Honovi daří osvětlit, že intertextuální odkazy spolu s drastickou obrazivostí a vloženými modlitbami měly recipientovi umožnit, aby byl umučení

svatých přítomen a samotným aktem čtení se stal jejich následovníkem a zprostředkoval si jím spásu.

Méně závažná, ale též zajímavá je stať spolueditorky svazku Amelie Bendheim. Demonstruje, že báseň *Der Meide Kranz* není pouze oslavou Karla IV. coby mecenáše, panovníka a intelektuála, ale že její autor Heinrich von Mügeln rozvíjí, a přitom částečně popírá alegorický plán středolatinského bestselleru *Anticlaudianus* Alana z Lille, a to tím, že aktualizuje a konkretizuje obecné příklady a zasazuje do jejich středu konkrétně císařovu osobu coby ideál nového člověka. Bendheim stejně jako Hon přináší původní, pozornou a argumentačně obhájenou interpretaci specifického napojení bohemikálního textu na jeho hypotext. V kontextu dosavadních úvah jednak o pozici Karla IV. V Heinrichově básni a jednak o vztahu obou zkoumaných textů se ovšem zdráhám označit její příspěvek za průlomový. Ačkoli totiž studie několikrát přihlíží k výsledkům předchozího bádání, které přinesli Christoph Huber (zejm. *Die Aufnahme und Verarbeitung des Alanus ab Insulis in mittelhochdeutschen Dichtungen*. München / Zürich, 1988) a z něj vycházející Karl Stackmann, nevstupuje s jejich výklady bohužel do komplexnějšího dialogu.

Z medievistických statí ob stojí ještě příspěvek Éloïse Adde. Ta mezinárodnímu publiku nejprve připomíná obsahové rozdíly mezi staročeským originálem a středohornoněmeckým veršovaným překladem *Dalimilovy kroniky*, v české medievistice známé zejména díky Vlastimilovu Bromovi (autorka hojně odkazuje k textu jeho kritické edice, méně k interpretacím). V návaznosti na vlastní výzkum, podle nějž je český text zjednodušeně řečeno stavovským manifestem české šlechty, pak připomíná, že překlad nejen vypouští protiněmeckou rétoriku, ale legitimizací údajně zemsky patriotického patriciátu též směřuje k redefinici domácí politické komunity tak, aby do ní vedle aristokracie byly připsány právě i českoněmecké městské elity. Přednostmi studie jsou systematický výklad, v jehož rámci Adde dokáže na malém prostoru shrnout vícero základních problémů týkajících se nacionalismu či sociálního pozadí *Kroniky* a různorodých náhledů na ně, a rozsáhlý přehled relevantní literatury, jakkoliv devět autocitovaných děl v seznamu literatury považuji v případě patnáctistránkového článku za přemrštěný počet.

Poslední dva přijatelné příspěvky se zaměřují na zpracování lucemburské doby v pozdním 19. a 20. století. Lenka Vodrážková svým typicky podrobným, prosopograficky orientovaným způsobem představuje badatelskou a vydavatelskou činnost, kterou vyvíjeli pražští germanisté v době po rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity v roce 1882 ve vztahu k literatuře, jazyku a kultuře lucemburského období. S jejím závěrem, že odborná produkce týkající se daného období byla výrazně méně početná než ta věnovaná pozdně přemyslovskému 13. století, v němž germanoboheimisté hledali kořeny českoněmecké kultury, nelze než souhlasit.

Manfred Weinberg v kolážovité eseji, v níž ztěžuje čtení přemíra blokových citací ústící v asymetrii mezi výkladem a citovaným textem, črtá problematiku konfigurací kulturní, národní a zemské identity v historickém románu o Karlu IV. *Der Herr vom Hradschin*

(1942) od Franze Spundy. S odkazem na zásadní rozpory ve vnímání Karla IV. A jeho významu v současném Česku a Německu naráží na ironický fakt, že dvě zdánlivě neslučitelné perspektivy, tj. v tomto případě na jedné straně zemský patriotismus a na druhé straně povědomí o multikulturalitě Karlovy rodiny a dvora, mísí v románu zrovna olomoucký rodák Spunda, jehož dlouholeté sympatie k NSDAP opadaly až s počátkem války. Weinberg podnětně, byť útržkovitě doplňuje závěry, které nad románem učinila Ingeborg Fiala-Fürst (ve sborníku Lukáš Motyčka (ed.): *Franz Spunda im Kontext*. Olomouc, 2015). Zmírňuje její teze o autorově politické naivitě, a zároveň podtrhuje Spundův zájem o „plurikulturní vztahy v Čechách“ v karlovské době, který se přitom nevyločoval s protičeským a říšskoněmeckým sentimentem, a konečně poukazuje na překvapivě minimální ozvuky antisemitismu.

Domnívám se, že ostatní čtyři příspěvky neměly ve sborníku vůbec vyjít, každý z jiného důvodu. Specialista na moderní německou literaturu a překladatel Milan Tvrdík se ve svém textu s podtitulem *Nové cesty českého a českoněmeckého básnictví ve zlatém věku za Karla IV.* (s. 73) nešťastně a nepochopitelně vydává zcela mimo vlastní odbornost. Nevychází z původního výzkumu, přejímá teze z uzounkého výběru tu zastaralé, tu nepřislušné sekundární literatury, a jeho stať tak sklouzává na úroveň až směšné panegyriky bez nároku na jakýkoli vědecký přínos. Tuto přehledovou přednášku by snad bylo možné s přimhouřením očí přijmout, pokud by se jednalo o elementární úvod do bakalářského kurzu českoněmecké literatury pozdního středověku připravený s cílem vzbudit ve studentech nekritický zájem.

Tvrdíkův článek je z podstaty neopravitelný, nepokládá si ani žádnou výzkumnou otázku, jeho vydání je spíše výsledkem pouhé ztráty soudnosti na straně editorů i autora. Vyloženě neeticky naopak bez kritické oponentury editorů postupuje medievistka z olomoucké germanistiky Kristýna Solomon. Její text pojednávající nominálně o staročeském *Tristanovi*, odvozený z několika stran její poslední monografie (*Tristan-Romane. Zur spätmittelalterlichen Rezeption von Gottfrieds Tristan in den böhmischen Ländern*. Göppingen, 2016), podává namísto nových poznatků, perspektiv nebo alespoň přehledu příslušné literatury jen nereprezentativní změř postřehů jednak o soudobém bohemikálním literárním kontextu, jednak o středohornoněmeckých tristanovských (hypo-)textech. Specifickým rysům staročeského zpracování se věnuje jen zcela okrajově. Dokonce k němu, na rozdíl od cílového publika jistě známých německých předloh, ani jedinkrát přímo neodkazuje (!). Pomocí citátů z dávno překonané sekundární literatury se snaží vyvolat dojem, že domácí bádání českého *Tristrama* až donedávna chybně považovalo za pelmel z předloh nehodný další analýzy, a dodává bez dalších odkazů, že „teprve v novější době byl text zčásti rehabilitován“ (s. 145). Ovšem jestliže autorka sama tvrdí, že chápe román „jako výsledek reflektovaného interpretativního čtenářského procesu“ (s. 146), je vrcholně trapné zamlčet poctivý výzkum a výklad východoněmeckého medievisty Ulricha Bamborschka, který právě tuto tehdy převratnou ideu podrobně podložil již před půlstoletím v prvním, komentářovém díle své kritické edice *Das alttschechische Tristan-Epos. Teil I: Einleitung*. Takto Solomon bezostyšně vykrádá cizí bádání, a ačkoli pouze opakuje momentálně převládající vědecký názor, staví se do

role objevitelky. To si ve své monografii ještě plně nedovolila a na příslušném místě Bamborschka alespoň nezřetelně zmínila. Pikantní na tom je, že v jejím seznamu primárních pramenů je uveden druhý díl Bamborschkeho edice, který obsahuje samotný kritický text, bez něhož by neměla nad čím bádát ani Solomon, ani my ostatní.

V úvodním příspěvku celého sborníku se věhlasný lucemburský historik Michel Pauly zabývá politikou, kterou provozoval Karel IV. vůči oblastem na západě Říše, a v ní ústředním významem plného předání lucemburského vévodství jeho polorodnému bratru Václavovi. V příkladně vedeném dialogu s množstvím dosavadní sekundární literatury týkající se zvolené tematiky skýtá studie odůvodněnou původní interpretaci pramenného materiálu. Jak ovšem Pauly prozrazuje v první poznámce, dává k dispozici „pouze lehce zkrácenou verzi“ přednášky, kterou v plné verzi publikoval již dříve v jiném konferenčním sborníku (Jiří Kuthan (ed.): *Kaiser Karl IV. Die böhmischen Länder und Europa*. Praha, 2017). Stejnou nutnost nepoškodit editory, kteří zjevně potřebovali vydat též jeho příspěvek, ale přitom se alespoň deklarativně vymezit vůči jejich nerozumnému postupu, pociťuje historický lingvista Hans-Joachim Solms. Zasloužilý odborník na středo- a ranou novohornoněmčinu, který přináší v podstatě kondenzovanou kurzovní přednášku na téma pražské němčiny ve 14. století a dějin jejího zkoumání, také hned v první poznámce předesílá, že příspěvek, jenž předal k publikaci, „si nečiní nároky na původnost ani neprezentuje nové badatelské poznatky“ a umožňuje jej ve svazku vydat pouze „na výslovné přání editorů“ (s. 37).

Jak to již u konferenčních sborníků bývá, i *Prag in der Zeit der Luxemburger Dynastie* sdružuje jednak články kvalitní a badatelsky původní a jednak též studie méně originální, kde autor v příslušném rozsahu prezentuje mírně obohacené výseky svého předchozího, již v nějaké podobě publikovaného výzkumu. Na této dvojakosti neshledávám nic k podivu, ale ani k přehnané kritice. Je ovšem škoda, že do tisku musely - zřejmě z důvodu prestiže spojené se jmény vybraných autorů či již tak střídmeho stránkového rozsahu svazku - projít i texty zcela nevyhovující, ať už pro nízkou až zápornou vědeckou hodnotu, anebo s ohledem na skutečnost, že již byly publikovány jinde. Badatelsky málo původní či přehledové příspěvky mohou mít své místo a smysl, pokud jsou ústně předneseny v rámci kolokvia, ale jejich vydávání tiskem je, jak si zjevně uvědomují sami Solms a Pauly, přinejmenším problematické. Přímo nekvalitní příspěvek pak musí odhalit editor a tlačit na jeho úpravu, případně jej vyřadit; to se zde ovšem nestalo, a tak jsme jak po obsahové, tak částečně po formální stránce odkázáni na disciplínu a zodpovědnost jednotlivých autorů. Ačkoli lze pochopit, že editoři, germanisté z lucemburské univerzity, nemají kapacitu obsáhnout diskurz bohemistické medievistiky a každý příspěvek nahlížet skutečně kriticky, výsledek omluvit nelze. Snad by bylo důstojnější, kdyby těch několik kvalitních příspěvků vyšlo například jako zvláštní číslo některého ze specializovaných časopisů. Sborník je nicméně na světě v této podobě a kdo má zájem o několik silných, úzce zacílených příspěvků postavených na původním výzkumu, které mají potenciál být v souvislosti s bohemikálními tématy v budoucnu standardně citovány, editorská selhání pomine.

Amelie Bendheim / Heinz Sieburg (Hg.): *Prag in der Zeit der Luxemburger Dynastie. Literatur, Religion und Herrschaftskulturen zwischen Bereicherung und Behauptung.*
Bielefeld: transcript, 2019, 197 s.

www.ipsl.cz